

TÜRKÇENİN YABANCILARA ÖĞRETİMİ

DR. MUSTAFA KURT*

Ülkemiz yıllardır yabancı dille eğitimi ve yabancı dillerin Türkçe üzerine olumsuz etkilerini tartışıyor. Bu tartışmalardan ilki, örtülü de olsa Türkçenin bilim dili olma konusunda ciddi eksiklikleri olduğu, ikincisi ise Türkçenin dışarıdan gelecek etkilere karşı çok korunmasız olduğu varsayımına dayanıyor. Her iki tartışma sürüp giderken ülkemiz çok daha önemli bir meseleyi, kendi insanlarımıza kendi ana dilimizi bile öğretemediğimizi, gözden kaçırdı. Yabancı dille eğitim konusu zaten büyük bir yanlışın ve zihinsel sapmanın ürünüydü. Bir an bunun gerekli olduğuna inanıp ortaya çıkan sonuçlara baktığımızda ise karşımızda umutsuz bir tablo duruyor. Yıllardır matematiği, fiziği, kimyayı veya diğer dersleri özellikle İngilizce, kısmen de Almanca aracılığı ile öğrettik de ne oldu? Yabancı dille eğitim yapan okullarımızdan, özellikle de üniversitelerimizden kaç tane dünya çapında bilim adamı çıktı? Bırakın bilim üretmeyi, Türkçenin bilimsel bilgiyi taşımaktan/aktarmaktan bile aciz olduğunu kabul etmek ve bilgiyi başka aracı bir dille öğrencilerimize aktarmaya çalışmak tamamen bir zihniyet sorunu ve aşağılık duygusuyla ilgili olsa gerektir. Dilin; düşünme, öğrenme becerileri, hayal gücü ve analiz yeteneği gibi bilimsel üretimin hayati unsurlarını doğrudan etkilediği göz önüne alınırsa “ana dil” in içinde biçimlenmeyen bir eğitim anlayışının insanımıza neler yaptığını/yapacağını hep birlikte gözlemleyeceğiz.

* Gazi Üniversitesi TÖMER Başkan Yardımcısı.

Her dil ürettiği anlamsal çerçeve, söz varlığı ve düşünce sistemi ile önemli bir hazinedir. Her şeyine imrendiğimiz, dilini “dilimiz” yapmak için didininip durduğumuz Batı bile kültürel kolonyalizmden kısmen vazgeçip dünya dillerinin yok olmasını korumak amacıyla “Tehlike Altındaki Diller İçin Yaşayan Diller Enstitüsü” (Living Tongues Institute For Endangered Languages) türünden enstitüler kuruyor. Bununla da yetinmiyor, Sibiryada, Altaylarda, Moğolistan’da ve Afrika’da yok olmakla karşı karşıya olan dilleri yaşatmak veya o dilleri kayıt altına almak için birçok projeler yürütüyor (<http://www.livingtongues.org>). Batı bunun üstüne “Can Çekişen Sesler” (Enduring Voices) adıyla dünyada yok olmakla karşı karşıya olan dilleri korumak amacıyla dünya çapında çalışmalar yapıyor. Bunlar bütün dünyaya bir sömürgeci mantığıyla İngilizceyi yaydıktan sonra bir “günah çıkarma” gibi görünse de sanırım oralarda da hâlâ bir dilin kaybolup gitmesinin; binlerce masalın, halk hikâyesinin, bitki adının ve nihayetinde kültürlerin yok olması anlamına geldiğini bilen vicdan sahibi bilim adamları olmalı.

Türkiye yukarıda saydığımız tartışmaları sürdürürken ve bizler “öğretilmiş bir çaresizlikle” birkaç yabancı dili birden öğrenme yolunda milyonlarca “dolar” harcarken; Avrasya’dan, Orta Doğu’dan, Balkanlar’dan ve Afrika’dan binlerce insan Türkiye Türkçesi öğrenmek için çabalıyor. Etrafındaki bütün olumsuzluklara rağmen Türkçemiz sapasağlam duran yapı özellikleri ve tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çok konuşanı/konuşmak isteyenini ile her geçen gün daha da zenginleşerek gelişmeye devam ediyor. Kimileri “Türkçe elden gidiyor!” naraları atadursun, birileri Türkiye’nin büyük bir devlet, Türkçenin bir “bilim dili”, Türk üniversitelerinin de iyi eğitim verdiğiğine inanmış olmalı ki her yıl binlerce insan ülkemizde öğrenim görmek istiyor. ÖSYM’nin bu yıl gerçekleştirdiği YÖS (Yabancı Öğrenci Sınavı) sınavına yaklaşık on üç bin kişinin katılması bu bağlamda hayli manidardır. Dışarıdan bakıldığında bizler için çok olumlu bir gelişme sayılabilecek bu durumun “içerideki” kısmı hayli sıkıntılı bir görünüm arz ediyor. Galiba bu gelişmelerin bizler İngilizce ve diğer Batı dilleri ile bu kadar meşgulken olması hepimizi çok hazırlıksız yakaladı. Özellikle “Büyük Öğrenci Projesi” kapsamında ülkemize gelen binlerce öğrenciyle karşılaşınca genelde Türk üniversitelerinin, özelde ise Türk Dili ve Edebiyatı ile Türkçe Bölümlerinin bu yeni alana, “Türkçenin Yabancılara Öğretimi”ne, pek de hazır olmadıkları ortaya çıktı. Bu yazıda söz konusu alanın eksiklikleri ve uygulamada ortaya çıkan bazı sorunlar ile çözüm önerileri genel bir bakış açısıyla tartışılmaya çalışılacaktır.

Devlet Politikaları ve “Büyük Öğrenci Projesi”

1992-1993 eğitim-öğretim yılında yedi bini yüksek, üç bini ortaöğretim olmak üzere toplam on bin kişilik bir kontenjanla başlayan ve hâlen de yıllık bin

beş yüz kişiyle devam eden “Büyük Öğrenci Projesi” bu süreç içinde üzerinde düşünülmeğe değer pek çok veri ortaya koydu. Altyapısı iyi hazırlanmadan başlanan bu projenin bilançosu ne yazık ki pek iç açıcı değil. Türkiye’nin 1992 yılında başlattığı proje kapsamında Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akarba Topluluklarından bugüne kadar ülkemize gelen öğrencilerin neredeyse yarısı eğitimlerini tamamlayamadan ülkelerine döndü. Bu, üzerinde ciddi biçimde düşünülmeğe değer bir durumdur. Konunun Türkçeye bakan yönü daha da ciddi. Söz konusu süreç içinde Türkçenin yabancılara öğretimi konusunda Türkiye’nin önemli adımlar atması gerekirken ne yazık ki bu alanda beklenen gelişmeler yaşanmadı. Bu bakımdan şu çok açık söylenebilir ki Türkçenin yabancılara öğretimi alanındaki en temel eksiklik, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin bu alana yönelik hedefleri ve programı belirli bir devlet politikasının olmayışıdır. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu bünyesinde bu alana yönelik bazı çalışmalar yürütülmektedir; ancak bu girişimlerin sonucunda kapsamı, uzun ve kısa vadeli hedefleri belli olan eğitim politikaları henüz üretilmemiştir. Mevcut durumda bu görev yalnızca TÖMER’lere bırakılmış gibi görünmektedir. TÖMER’ler de yıllardır gerek ikili anlaşmalar ile ülkemize gelen, gerekse kendi imkânları ile ülkemizde Türkçe öğrenmek isteyen kişilere dil öğretmenin ötesinde farklı bilimsel etkinlikler (alana yönelik öğretim elemanı yetiştirme, bu alana ait yüksek lisans ve doktora programları açma, yurt dışında merkezler açma vb.) gerçekleştirememiştir. Bu durumun en önemli nedeni, TÖMER’lerin adı geçen faaliyetleri yapmak için gerekli özerkliğe ve imkânlara sahip olmamasıdır.

Şu çok açık söylenebilir ki Türkçenin yabancılara öğretimi alanındaki en temel eksiklik, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin bu alana yönelik hedefleri ve programı belirli bir devlet politikasının olmayışıdır.

Türkçenin yabancılara öğretiminin önemli sorunlarından bir diğeri bu alanın henüz bir akademik disiplin olarak ülkemizde yerleşmemiş olmasıdır. Hâlihazırda bazı üniversitelerin Türkçe Öğretmenliği Bölümlerinde “Yabancılara Türkçe Öğretimi” adlı lisans dersleri okutulmaktadır. Ayrıca Yıldız Teknik Üniversitesinde “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde “Yabancı Dil Olarak Türkçe” yüksek lisans programları ile Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde kurulan “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ana Bilim Dalı” gibi akademik birimler, kimisi çok yeni olduğundan, henüz bu alana beklenen desteği verememişlerdir. Zaten Türkçenin gerek ana dili gerekse yabancı dil olarak öğretimi konusunda ortaya

çıkan büyük boşlukta en büyük vebal Türk Dili ve Edebiyatı ile Türkçe Bölümleridir. Bugün gelinen noktada Türkçenin ana dili olarak öğretimi, eğitim bilimleri uzmanlarına; yabancı dil olarak öğretimi ise Batı dilleri bölümlerinden gelen akademisyenlere bırakılmış gibidir. Bu alanda çalışanlar artık bir özelleştiri yapmalı ve bu alanlara daha fazla ilgi göstermelidirler. Üniversitelerin ikili anlaşmalar çerçevesinde yurt dışına Türkçe öğretmek amacıyla genellikle Batı dilleri (İngilizce, Fransızca, Almanca vb.) mezunu öğretim elemanlarını göndermesi de bu alana katkıda bulunmaktan ziyade zarar vermektedir.

Öğretim Programları

Başta İngiltere ve ABD olmak üzere Fransa, Almanya gibi ülkeler uzun yıllardan beri kendi dillerini yabancılara öğretme yolunda önemli yatırımlar yaptı. Bu sayede yalnızca dillerini başka insanlara öğretmekle kalmadılar, bu alandan çok önemli gelirler de elde ettiler. Hattâ Malta ve Yeni Zelanda gibi daha küçük ülkeler bile yabancı dil öğrenmek isteyenlerin büyük meblağlar harcadığı ülkeler hâline geldi. Bu ülkelerin eğitim açısından ne kadar başarılı oldukları tartışılabilir ama onların “dil öğretim sektörü” sayesinde pek çok dil merkezine, yayına ve bu alanda yetişmiş elemana sahip oldukları da göz ardı edilemez. Bugün Avrupa’da eğitim veren pek çok merkezin kendine özgü bir metot ve öğretim programı geliştirdiği rahatlıkla söylenebilir. Oysa ülkemizin kendi dilimizi yabancılara öğretmek yolunda belirlediği bir çerçeve programı bile bulunmamaktadır.

TÖMER’lerin kendi kurslarında uyguladıkları Türkçe öğretim müfredatı genel olarak “Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programı”na bağlı olarak geliştirilmiştir. Söz konusu çerçeve programı “Avrupa’da ortak bir yabancı dil öğretim programı ve yabancı dil öğretiminde ortak bir standart, ortak ölçütler ve buna dayalı bir araç geliştirmeyi amaçlayan Avrupa Konseyi Modern Diller Bölümü tarafından geliştirilmiştir. Bugün tüm Avrupa ülkelerinde yabancı dil öğretimi bu çerçeve programa dayalı olarak gerçekleştirilmektedir.” (Mirici, <http://adp.meb.gov.tr/nedir.php>). Bu çerçeve programı çok genel ölçütleri içerdiği ve Avrupa dillerini esas aldığı için programın Türkçeye uygulanmasında bazı farklılıkların olması çok doğal-

Bugün gelinen noktada Türkçenin ana dili olarak öğretimi, eğitim bilimleri uzmanlarına; yabancı dil olarak öğretimi ise Batı dilleri bölümlerinden gelen akademisyenlere bırakılmış gibidir. Bu alanda çalışanlar artık bir özelleştiri yapmalı ve bu alanlara daha fazla ilgi göstermelidirler.

dır. Çerçeve programın özellikle Türk ve Akraba Topluluklarında uygulanma imkânı zayıftır; çünkü Türkçenin farklı lehçelerinin konuşulduğu bu coğrafyada kültürel ortaklıkların öne çıkarılması, iki lehçedeki fonetik benzerlik ile farklılıkların esas alınarak bir öğretim programının geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Öğretim Yöntemleri

Dil öğretiminin en çok tartışılan ve çoğu zaman da bir sonuca bağlanamayan konularından birisi dil öğretiminde kullanılacak yöntemlerdir. Bu tartışmalarda “yaklaşım”, “yöntem” ve “teknik” kavramları birbirine karıştırıldığı için somut teklifler bir türlü ortaya çıkamaz. Öncelikle dil öğretiminde uygulanmış ve sonuçları/başarısı itibarıyla diğerlerinden açıkça ayrılan bir yöntemin olmadığı uygulamaya dayalı birçok araştırmanın ortak sonucudur. Şayet tamamlanmış ve sürdürülebilir bir yöntem olsaydı dünyadaki dil merkezleri bu yöntemlerle daha kısa sürede daha olumlu sonuçlar alma yolunu tercih ederdi. Bu bakımdan “dil bilgisi çeviri yöntemi”, “dolaysız yöntem”, “sözel yaklaşım”, “işitsel-dilsel yaklaşım” ve son yıllarda öne çıkan “iletişimsel yaklaşım” (Demircan 2005) gibi dil öğretimine farklı boyutlar getiren yaklaşım ve yöntemlerin her birinin olumlu ve eksik yönleri bulunduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu nedenle de son yıllarda sıkça ifade edile “yöntem sonrası dönem” ifadesi aslında eksiksiz bir yöntemin olmadığını vurgulamaktadır (Yaylı 2009: 25). Türkiye’deki TÖMER’lerde de genellikle farklı yöntemlerin bir bileşkesinden oluşan karma bir öğretim yaklaşımı benimsenmektedir. Günümüzde TÖMER’lerin Türkçeyi beceri temelli bir yaklaşımla ve dil becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerle öğretmeye çalışmaları bu alan açısından oldukça önemli bir kazanımdır.

Yöntemlerin olumlu veya eksik yönleri tartışılabilir; ancak dil öğretiminde dil becerilerini geliştirmek amacıyla düzenlenecek ders içi ve dışı etkinliklerde bu yöntemlerin birçoğundan yararlanmak mümkündür. Ayrıca her dilin kendi yapı ve anlam özellikleri de bu öğretme süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Temel dil becerilerinin birbirinden ayrılamayacak kadar sıkı bir ilişki içinde olduğu ve dört temel dil becerisinin eş zamanlı olarak geliştirilmesi gerektiği çoğu dil öğretim yaklaşımının önerdiği bir gerçektir. Bu husus ana dili öğretiminde daha da önem kazanmaktadır. Ne var ki Türkçenin bir yabancı dil olarak öğretimi-

Öncelikle dil öğretiminde uygulanmış ve sonuçları/başarısı itibarıyla diğerlerinden açıkça ayrılan bir yöntemin olmadığı uygulamaya dayalı birçok araştırmanın ortak sonucudur.

minde her becerinin kendi bütünlüğü içinde ele alınması gerekliliği uygulamada ortaya çıkan bir husustur. Çünkü Türkçe öğretim süreci içinde temel dil becerilerinin geliştirilmesinde farklı sorunların ortaya çıktığı gözlenmektedir. Özellikle yazma gibi bir üst becerinin kazandırılmasında alfabe farklılıklarının ve fonetik özelliklerin yazma sürecini olumsuz yönde etkilemesi, bu beceriye yönelik özel çalışma ve etkinliklerin düzenlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Aynı şekilde konuşma becerisinin küçük konuşma grupları içinde, canlandırma veya benzetim gibi öğretim teknikleriyle geliştirilmesi için bu beceriye yönelik farklı etkinliklerin düzenlenmesi gerekmektedir.

Dil biliminde ve insanoğlunun bilişsel süreçleriyle ilgili araştırmalarda ortaya çıkan yeni gelişmeler dil öğretiminin kuramsal yönüne büyük katkılarda bulunmuştur. Bu çalışmalar dil becerilerinin doğal bir ortamda, bireysel farklılıkları dikkate alarak öğrenilen bilgi ve becerilerin gündelik hayata aktarılması sayesinde daha kolay geliştirilebildiğini ortaya koymuştur. Bu temel ilkeler çerçevesinde dilin temel becerilerini (okuma, yazma, konuşma, dinleme) geliştirmek amacıyla hedef kitlenin özelliklerine uygun düzenlenecek etkinlikler ile hazırlanacak görsel ve işitsel ders materyalleri Türkçe öğretimini kolaylaştıracaktır. Dil öğretiminin kültür aktarımını da doğal olarak içerdiği düşünülürse Türkçe öğretiminde edebî metinler ile Türk kültürünü temsil kabiliyeti olan metinlerin kullanılması da hayati bir önem taşımaktadır.

Dil Öğretim Materyalleri

Türkçenin yabancı bir dil olarak öğretiminde karşılaşılan en büyük sorunlardan bir diğeri bu amaca yönelik nitelikli yayınların sayısının çok az olmasıdır. Bu alanda hâlihazırda kullanılan en temel kitaplar TÖMER'lerin hazırladıkları öğretim setleridir. Gazi ve Ankara Üniversiteleri bünyesinde hazırlanan bu kitaplar uzun yıllardır bu alandaki önemli boşluğu doldurmanın yanı sıra yurt dışındaki Türkoloji merkezlerinde de kullanılmaktadır. Özel yayın- evleri tarafından hazırlanan konuşma kılavuzları ile dil bilgisi kitapları ise daha çok bireysel öğrenmeye yöneliktir. Boğaziçi Üniversitesi tarafından hazırlanan ders kitapları ise daha çok İngilizce bilenleri hedef almaktadır. Bu alandaki hedef kitlenin çok farklı özelliklere (ana dilinden kaynaklanan yapısal ve fonetik farklılıklar, alfabe farklılığı vb.) sahip olması söz konusu kitleye yönelik öğretim materyallerinin de çeşitliliğini

Gelişen teknoloji ile birlikte Türkçenin de İnternet üzerinden öğrenilmesine uygun altyapının hazırlanması ve bunun bireysel veya kurumsal kullanıma sunulması bir zorunluluk hâline gelmiştir.

gerektiren bir durumdur. Bu nedenle öğretim materyalleri yapılandırmacı bir yaklaşımla ve Türkçenin fonetik ve yapısal özellikleri dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Bunların tematik bir yaklaşımla oluşturulması da öğrencilerin birbiriyle ilgili kelime ve kavramları bir arada öğrenmesini kolaylaştıracaktır.

“Büyük Öğrenci Projesi” kapsamında Türk ve Akraba Topluluklarından veya kendi imkânlarıyla ülkemize gelerek Türkiye’de öğrenim görmek isteyen öğrencilerin sayısının giderek artması bu alandaki yayınların artmasını zorunlu kılmıştır. TÖMER’ler bizzat Türkiye’ye gelerek öğrenim gören öğrencilere Türkçe öğretmekte ve onları TCS (Türk Cumhuriyetleri Sınavı) ile YÖS (Yabancı Öğrenci Sınavı) gibi dil yeterlilik sınavlarına hazırlama görevini üstlenmektedir. İkili anlaşmalar çerçevesinde ülkemize gelen bu öğrencilerin dışında ERASMUS, CAMPUS EUROPAE gibi öğrenci değişim programları ile ülkemizde öğrenim görmek isteyen öğrenciler de yine kısa süreli olarak TÖMER’lerde öğrenim görmektedir. Söz konusu öğretim programlarının haricinde ülkemize gelme imkânı bulamayan veya kısa süreli olarak Türkiye’ye gelen ancak ülkelerine döndükten sonra da Türkçe dil becerilerini geliştirmek isteyen kişiler için çok fazla dil öğrenim seçeneği bulunmamaktadır. Bu bakımdan İnternet tabanlı Türkçe öğretim programlarının hazırlanması da bu alana önemli katkılar sağlayacaktır. Dünyanın farklı dilleri için İnternet üzerinden bireysel öğrenime uygun pek çok dil öğrenme programı bulunmaktadır. Gelişen teknoloji ile birlikte Türkçenin de İnternet üzerinden öğrenilmesine uygun altyapının hazırlanması ve bunun bireysel veya kurumsal kullanıma sunulması bir zorunluluk hâline gelmiştir. Bu amaca yönelik olarak üniversitelerin uzaktan eğitim merkezlerindeki teknik alt yapıdan yararlanılabilir.

Öneriler

- Millî Eğitim Bakanlığı yıllardır yabancılara Türkçe öğretimi görevini üstlenen TÖMER’ler ve üniversitelerde yabancılara Türkçe öğretimi alanında çalışan akademisyenlerle birlikte “Türkçenin Yabancılara Öğretimi” ile ilgili stratejik bir plan hazırlamalı ve bütün çalışmalarını bu plana göre düzenlemelidir.

- Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Türkçenin yabancılara öğretimi ile ilgili farklı coğrafyalara ve kültürlere hitap eden farklı müfredat programları hazırlanmalıdır. Bu müfredatlara uygun olarak MEB bünyesinde kurulacak komisyonlarca “Yabancılar İçin Türkçe” öğretim setleri hazırlanmalı veya MEB bu alanda yayın yapan kurumları destekleyerek yurt dışında Türkçe öğreten merkezlerin yayın ihtiyacını karşılamalıdır. Türkçenin yabancılara öğretimi ile ilgili yapılacak yayınlar görsel, işitsel öğretim materyalleriyle desteklenmelidir. Bu çalışmalarda Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün veya TRT’nin imkânlarından faydalanılabilir.

• Üniversitelerin “Türkçe Öğretmenliği Bölümleri” bünyesinde “Türkçenin Yabancılar Öğretimi” alanında bir ana bilim dalı oluşturulmalı ve bu ana bilim dalları gözetiminde yüksek lisans ve doktora programları açılmalıdır.

• Yurt dışına Türkçe öğretmek üzere görevlendirilecek okutman veya öğretmenlerin Türkçe veya Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinden mezun olmasına özen gösterilmelidir. Bu adaylar TÖMER’lerde en az bir ay staja alınmalı ve kendilerine Türkçenin yabancılar öğretimi konusunda hizmet içi eğitim düzenlenmelidir.

• İnternet üzerinden Türkçe öğrenmek isteyenlere yönelik bir öğretim portalı kurularak bu portal dilimizi öğrenmek isteyen yabancıların kullanımına ücretsiz olarak açılmalıdır.

• Türkçe öğrenmek veya Türkiye’de öğrenim görmek isten bütün yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili bütün iş ve işlemleri takip eden özel bir birim kurulmalıdır.

• YÖK ve Millî Eğitim Bakanlığı Türkiye’de kendi imkânları ile öğrenim görmek isteyen öğrenciler için bazı kolaylıklar sağlamalıdır.

• Büyük Öğrenci Projesi kapsamında ülkemize gelen yabancı öğrencilerle ilgili bir alan araştırması yapılarak projenin geldiği durum yeniden değerlendirilmelidir.

• İkili anlaşmalar çerçevesinde Türkiye’ye gelen öğrencilerin barınma, burs ve rehberlik konusunda danışabilecekleri merkezler oluşturulmalıdır.

• İkili anlaşmalar çerçevesinde Türkiye’de öğrenim görmek isteyen öğrencilerin seçimi ÖSYM veya YÖK’ün belirleyeceği Türk makamlarınca yapılmalıdır. Böylece Türkiye’ye öğrenci seçen “özel komisyonların” yanlış seçimleri önlenmiş olacaktır. ■

KAYNAKLAR

Yaylı, Derya (2009), **Yabancılar Türkçe Öğretimi** (Politika, Yöntem ve Beceriler), Ankara: Anı Yayıncılık.

Demircan, Ömer (2005), **Yabancı-Dil Öğretim Yöntemleri**, İstanbul: Der Yayınevi.

<http://www.livingtongues.org/>

<http://www.nationalgeographic.com/mission/enduringvoices/>

Mirici, İsmail Hakkı, “Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programı ve Avrupa Dil Portfolyosu Nedir?” (<http://adp.meb.gov.tr/nedir.php>).